

LIST OTWARTY

w sprawie kryzysu kadrowego w przedszkolach

Opis problemu

Problem dostępności pracowników w sektorze wczesnej edukacji i opieki (ECEC) jest powszechny. Raport Komisji Europejskiej *Staff shortages in early childhood education and care* z listopada 2023 alarmuje, że niedobory kadrowe w sektorze ECEC stanowią jedno z głównych wyzwań w większości krajów europejskich i wzywa do szybkich działań w celu odwrócenia tego trendu¹. Raport OECD ze stycznia 2023 wskazuje, że ta sytuacja negatywnie wpływa na gospodarkę zarówno w skali mikro jak i makro².

Zgodnie z prognozami, deficyt nauczycieli przedszkolnych pogłębia się. Według Barometru Zawodów, w 2023 roku deficyt lub duży deficyt był odnotowany w 151 powiatach, a w 2024 już w 209. Zaledwie w jednym powiecie w Polsce jest nadwyżka poszukujących. Sytuację obrazuje mapa z załącznika³.

Dodatkowym wyzwaniem jest rosnąca liczba uczniów ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi. Skalę problemu obrazują orzeczenia o autyzmie: w roku szkolnym 2013/14 – 7 321 uczniów, a w 2023/24 – 66 007⁴. Skutkuje to wzrostem zapotrzebowania na specjalistów stosownie do etapu kształcenia: nauczycieli współorganizujących kształcenie, pomocy nauczyciela czy asystentów uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. I tak, w 2013/14 zatrudniano ok. 5 tysięcy nauczycieli współorganizujących kształcenie, a w 2023/24 już przeszło 32 tysiące⁵.

Potwierdzeniem danych z raportów są doświadczenia pracodawców edukacji. W opinii Członków Związku skala niedoboru kadrowego w przedszkolach na stanowiskach nauczyciela, nauczyciela współorganizującego kształcenie czy pomocy nauczyciela osiąga poziom zagrażający stabilnemu funkcjonowaniu systemu wychowania przedszkolnego⁶. Trudności w skompletowaniu kadry mają charakter ogólnopolski i dotyczą przedszkoli publicznych i niepublicznych, prowadzonych zarówno przez samorządy jak i niesamorządowe organy prowadzące.

¹ *Staff shortages in early childhood education and care (ECEC), Policy brief, EU, 11.2023*

² *S. Dougherty, Ch. Morabito, Financing and delivering early childhood education and childcare across levels of government, OECD, 01.2023*

³ <https://barometrzwodow.pl/>, WUP Kraków (dostęp: 10.06.2024)

⁴ „Uczniowie z orzeczeniami o niepełnosprawności w szkołach ogólnodostępnych (wszystkie organy prowadzące)”, Vulcan na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, 06.06.2024

⁵ „Etaty przeliczeniowe nauczycieli wykonujących wybrane obowiązki w ogólnodostępnych szkołach dla dzieci i młodzieży prowadzonych przez JST” Vulcan na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, 06.06.2024

⁶ *Badanie opinii członków Związku Pracodawców Edukacji, 19.04.2024*

Zalecenia unijne

W wielu unijnych inicjatywach podkreśla się znaczenie jakości i dostępności wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (ECEC)⁷. Badania dowodzą, że inwestycje w edukację na wczesnych etapach przynoszą największe korzyści, szczególnie w przypadku dzieci znajdujących się w niekorzystnej sytuacji⁸. Jednakże inwestowanie we wczesną edukację i opiekę nad dzieckiem (ECEC) jest korzystne tylko wtedy, gdy usługi te cechują się wysoką jakością i dostępnością. Niska jakość tych usług skutkuje poważnym, negatywnym wpływem zarówno na dzieci, jak i na całe społeczeństwo⁹.

Rada Unii Europejskiej w *Zaleceniu w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem* kładzie nacisk na profesjonalizację personelu, poprawę kształcenia i doskonalenia zawodowego, jednocześnie zastrzegając konieczność podniesienia statusu tego zawodu, w tym poprawę zarobków tej grupy zawodowej¹⁰.

W kontekście kształcenia, unijne zalecenia podkreślają rolę praktycznego aspektu edukacji. Zalecane są elastyczne formy kształcenia, takie jak szkolenia, praktyki zawodowe i kształcenie dualne, łączące naukę z pracą¹¹. Parlament Europejski w rezolucji w sprawie europejskiego obszaru edukacji wzywa do uznania roli zarówno uczenia się pozaformalnego i nieformalnego jak i uzyskanych w ten sposób umiejętności¹².

Efekty podjętych działań

Z raportu Komisji Europejskiej *Structural indicators for monitoring education and training systems in Europe* wynika, że państwa unijne przyjęły odmienne strategie realizacji zaleceń zapewnienia jakości i dostępności edukacji.

W przypadku zawodu nauczyciela, większość krajów za optymalne uznaje kwalifikacje na poziomie ISCED 6 (studia licencjackie). W siedmiu krajach (Czechy, Irlandia, Austria, Łotwa, Malta, Rumunia i Słowacja) minimalne wymogi są niższe - ISCED 3, 4 lub 5. Z kolei pięć krajów (Islandia, Portugalia, Francja, Włochy oraz Polska) wymaga tytułu magistra (ISCED 7). Co istotne, obowiązujący w Polsce warunek ukończenia jednolitych studiów magisterskich w celu uzyskania uprawnień nauczyciela przedszkolnego jest przejawem najbardziej rygorystycznych wymogów na tle wszystkich państw unijnych¹³.

⁷ Zalecenie Rady Unii Europejskiej w sprawie wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem: cele barcelońskie na 2030 r., 8.12.2022, (2022/C 484/01)

⁸ J. Heckman, S. Mosso, *The Economics of Human Development and Social Mobility. Annual Reviews of Economics*, tom 6, 2014, s. 689–733

⁹ E. Melhuish, i in, *A review of research on the effects of early childhood Education and Care (ECEC) upon child development. CARE project, 2015*

¹⁰ Zalecenie Rady Unii Europejskiej w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (2019/C 189/02), 22.05.2019

¹¹ *How to recruit, train and motivate well-qualified staff (ECEC), Final report, EU, 12.2020*

¹² Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Europejskiego obszaru edukacji: wspólne całościowe podejście, 11.11.2021, (2022/C 205/02)

¹³ *Structural indicators for monitoring education and training systems in Europe, Eurydice report, EU, 10.2023*

Jeszcze większa różnorodność podejść występuje w przypadku asystentów nauczyciela. W 22 krajach nauczyciel przedszkolny korzysta ze wsparcia asystenta, podczas gdy w pozostałych krajach taka rola nie występuje. W kwestii kwalifikacji asystentów, w niektórych krajach jak Dania, Estonia, Łotwa, nie stawia się żadnych wymagań, natomiast w większości państw wystarczające jest wykształcenie na etapie ISCED 3 (wykształcenie średnie lub roczny kurs zawodowy)¹³.

Postulaty

1. Utworzenie zawodu wychowawcy przedszkolnego

Na rynku pracy dostępni są absolwenci studiów wyższych kierunku pedagogicznego o specjalnościach pokrywających programem nauczania kwestie rozwoju, opieki i wychowania dzieci w wieku przedszkolnym. Mowa między innymi o specjalności opiekuńczo-wychowawczej, małego dziecka, wczesnego wspomagania rozwoju i pokrewnych. Posiadają kwalifikacje i kompetencje do pracy w przedszkolu, lecz w aktualnym brzmieniu przepisów nie mogą podjąć pracy na stanowisku nauczyciela przedszkolnego. Proponujemy utworzenie zawodu wychowawcy przedszkolnego, który byłby uzupełnieniem stanowiska nauczyciela przedszkolnego. Nauczyciele przedszkolni odpowiedzialiby za realizację podstawy programowej, co zajmuje jedynie część czasu spędzanego przez dziecko w przedszkolu. Pozostały czas byłby organizowany przez wychowawców przedszkolnych.

Postulujemy, aby do pracy na stanowisku wychowawcy przedszkolnego uprawniał tytuł Dyplomowanego Specjalisty, Licencjata i Magistra (ISCED 5, 6 i 7) z wyżej wymienionych specjalności pedagogicznych. Uruchomienie studiów na 5. poziomie Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK) jest od lat postulowane przez środowisko akademickie m.in. Fundację Rektorów Polskich¹⁴. Objęcie stanowiska wychowawcy przedszkolnego mogłoby być także możliwe na drodze uproszczonego uzupełnienia kwalifikacji przez asystenta nauczyciela z odpowiednim stażem pracy.

Taka zmiana docelowo uzupełni system o rolę nastawioną na praktyczny aspekt oraz natychmiast zaktualizuje wykwalifikowanych specjalistów, którzy są aktualnie dostępni na rynku.

2. Podniesienie statusu zawodu nauczyciela przedszkolnego

Z uznaniem przyjmujemy dążenie ustawodawcy do podnoszenia kompetencji nauczycieli przedszkolnych poprzez wysokie wymagania dotyczące ich wykształcenia.

Postulujemy dalsze kroki mające na celu poprawę statusu zawodowego nauczycieli przedszkolnych. Wysokie kwalifikacje, jakich się oczekuje od nauczyciela przedszkolnego, powinny iść w parze także ze wzrostem zarobków.

¹⁴ E. Chmielecka i in., *Poziom 5 – brakujące ogniwo?*, Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa 2014

Rada Unii Europejskiej w *Zaleceniu w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem* kładzie nacisk na konieczność podniesienia statusu tego zawodu, w tym poprawę wynagrodzeń tej grupy zawodowej¹⁵.

3. Umożliwienie zatrudniania studentów ostatnich lat kierunku pedagogika

Postulujemy zrównanie uprawnień wszystkich przedszkoli – publicznych i niepublicznych, w zakresie zatrudniania studentów ostatnich lat studiów pedagogicznych. Taka regulacja przyniosłaby korzyści studentom, którzy mogliby zdobywać praktyczne doświadczenie, uzupełniając teoretyczną wiedzę zdobytą na studiach, a także kadrze przedszkolnej, która mogłaby upraktyczyć kształcenie i przyspieszyć w ten sposób wdrożenie absolwenta do pracy.

Unijne zalecenia dotyczące upraktyczniania kształcenia formalnego rekomendują łączenie teorii z praktyką na jak najwcześniejszych etapach kariery zawodowej.

4. Uregulowanie zawodu asystenta nauczyciela

Działaniem na korzyść systemu oświaty w Polsce i wpisującym się w unijne rekomendacje byłoby uregulowanie zawodu asystenta nauczyciela (Regular assistant). Obowiązujący w Polsce wymóg ukończenia jednolitych, 5-letnich studiów magisterskich (ISCED 7) dla uzyskania kwalifikacji do pracy w zawodzie nauczyciela przedszkolnego należą do najbardziej restrykcyjnych w Europie.

Postulujemy uzupełnienie systemu stanowiskiem o wysoce praktycznym charakterze i uproszczonym trybie kształcenia. Do pracy na stanowisku asystenta nauczyciela powinno uprawniać wykształcenie kierunkowe o specjalności asystent nauczyciela na etapie ISCED 4 (szkoły branżowe i policealne) oraz wykształcenie wyższe na etapie ISCED 7, niezależnie od kierunku studiów. Proces edukacji powinien mieć charakter praktyczny, zgodny z modelem kształcenia dualnego, łączącego naukę w szkole z pracą w przedszkolu. W programie kształcenia powinny znaleźć się takie umiejętności jak prowadzenie zajęć kreatywnych (śpiew, taniec, malowanie), podstawy dydaktyki, języki obce, a także techniki wspomagające rozwój dzieci w wieku przedszkolnym. Dla osób z wykształceniem w innych dziedzinach, taka ścieżka mogłaby stanowić opcję przekwalifikowania. Takie podejście mogłoby zaktywizować wykluczone zawodowo kobiety – matki, które podczas macierzyństwa odkryły powołanie do pracy z dziećmi i chcą wrócić na rynek pracy w tej branży.

Unijne zalecenia, zawarte m.in. w raporcie *Professionalisation of Childcare Assistants in Early Childhood Education and Care*¹⁶, podkreślają potrzebę stworzenia strukturalnych rozwiązań dla asystentów nauczyciela, szczególnie w zakresie edukacji przedszkolnej. W wielu krajach Unii Europejskiej asystenci stanowią istotne wsparcie dla nauczycieli przedszkolnych. Zawód asystenta

¹⁵ Zalecenie Rady Unii Europejskiej w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (2019/C 189/02), 22.05.2019

¹⁶ J. Peeters i in., *Professionalisation of Childcare Assistants in Early Childhood Education and Care (ECEC): Pathways towards Qualification*, NESET II, Publications Office of the European Union, 2016

nauczyciela ma również na celu dostosowanie systemu edukacji do współczesnych wyzwań, oferując elastyczne możliwości zatrudnienia i kształcenia, co jest szczególnie istotne w kontekście aktywizacji zawodowej osób dotychczas wykluczonych z rynku pracy, w tym matek powracających po przerwie zawodowej.

Następne kroki

Apel na rzecz przeciwdziałania kryzysowi niedoboru kadrowego w przedszkolach ma zgodne poparcie środowiska pracodawców edukacji. Jako Prezes Związku Pracodawców Edukacji oraz członek Pracodawców RP deklaruję gotowość do zaangażowania się w proces wypracowania rozwiązań. Pozostaję do dyspozycji w celu ustalenia następnych kroków.

Z poważaniem

Mateusz Krajewski

Prezes Związku Pracodawców Edukacji